

Kaple sv. Dismase

aneb „Arme Sünder Capelle“ (Kaple ubohých hříšníků)

Barokní kapli s komolou jehlancovou střechou vrcholící lucernou a cibulí, vysvěcenou r. 1720, nechal postavit hrabě Kupperwald na místě dřívější malé kaple, rovněž zasvěcené sv. Dismasovi. Kaple byla uzavřena r. 1786 a odsvěcena.

V r. 1792 ji občan Douša přestavěl na hostinec. Pak stavbu koupil A. J. Krenn a v r. 1818 ji opět přestavěl. Stavba byla zbořena r. 1845 vzhledem k výstavbě vnějšího nádraží.

Kaple sv. Dismase stávala na pozdějším území nádraží, a to přímo naproti domu čp. 42 zvanému „Na Krenovce“ na Husově (Husitské) třídě. Krenovka postavená Antonínem Krennem v r. 1838, sloužila v letech 1918-2001 jako objekt tiskárny železničních jízdenek - Nakladatelství dopravy a spojů, závod 02, tiskárna Praha (NADAS).

Základy objevené v r. 1978 o několik set metrů dále na západ v objektu přibližně pod dnešním přemostěním nádraží, a tehdy mylně považované za základy kaple sv. Dismase, nejsou totožné s kaplí! Pravost těchto základů musí probádat odborníci!

Kaple zasvěcená smrti

Zatímco zástup na vzrušující divadlo čekajících zevlounů ještě zaplňoval celé Senovážné náměstí, čelo průvodu již opouštělo pražské hradby a zvolna vycházelo Novou branou. Hodnostáři a ozbrojená stráž. Mezi nimi těžce krácející muž se svázanými rukama a v unavěm splývavém oděvu. Do napjatého ticha se vkrádal hlas zvonku. Uplynulo asi patnáct minut co přední řady konduktu opustily městskou bránu a průvod se zastavil. Eskorta přistoupila k otevřeným dveřím kaple. Delikvent vešel dovnitř a před oltářem poklekl ke krátké modlitbě. Poté jej uchopili pomocníci mistra popravčího, a za zvuků hrany vedli na úbočí vrchu, k pohupující se opraťce...

Šibeniční pahorek

Popraviště Starého Města pražského a od dob Karla IV. i Nového Města, se rozkládalo v sousedství vinic, na severním úbočí protáhlého kopce, před nímž se rozvětvovala cesta do dvou směrů. Ke Kutné Hoře a k osadě Olšanům. Šibeniční vrch, aneb kótu č. 236, můžeme dnes lokalizovat mezi ulicí Příběnickou, Husitskou, Orebitskou a Řehořovu. Dnešní Husitská třída je prakticky toutéž, avšak zmodernizovanou komunikací, kterou ve stejném směru od pradávna

předcházela silnice Horská (Kutnohorská), později zvaná také Vídeňská. Na pravé straně Horské cesty se každému člověku, který pěšky, na koni či v kočáře Prahu opustil, naskytla hrůzná podívaná. Spatřil důkladnou kamennou podezdívku čtvercového tvaru, se čtyřmi rovněž zděnými nárožními pilíři. Horní obvod sloupů byl překlenut čtyřmi dřevěnými trámy. Dveře vedoucí do duté základny šibenice umožňovaly pozdější ukládání skeletů.

Vedle této trvalé stavby nacházel se ponurý kříž, na zvýšené kulaté plošině špalek, a na vztyčeném dřevěném sloupu rozměrné kolo od vozu. Dokazuje to i zachovalý reliéf v chrámu svatého Víta, znázorňující vzácnou dřevořezbou Jiřího Bendla st. asi z r. 1630 nejen hlavní motiv, tj., útěk Zimního krále z Prahy po prohrané bitvě bělohorské, ale i východní část města s Poříčskou branou, Špitálským polem a popravištěm.

Špalek sloužil ke stínání hlav obouručním mečem. Přeseknutí krku bývalo však pokládáno za určité zmírnění trestu, zatímco poprava oběšením za ortel mimořádně poputný. Běžnou zosťrující exekuci představovalo lámání kolem. Připoutaný provinilec spočíval naznak na položeném vozovém kotouči a kat do jeho rozepjatých rukou a

nohou tloukl palicí. Kolo s bezduchým tělem bylo pak vyzdvíženo na sloup a vystaveno i několik týdnů či měsíců. Mezi častější tresty patřilo upálení na hranici a zahrabání do jámy zaživa. Narážení zločinců na kůl nebo zneuctující čtvrcení osob se u nás vyskytovalo řidčeji.

Skutek hraběte Kupperwalda

Na opačné straně Horské silnice, od Šibeničního vrchu až k západnímu úpatí hory Žižkovy, kde odbočovala cesta na Špitálské pole (Karlín), rozprostírala se vinice. Její majitel hrabě Kazimír Ferdinand z Kupperwaldu byl velmi zámožný, Na základě císařského inkolátu z r. 1695 stal se časem hejtmánem Podbrdského a poté i Plzeňského kraje. V Českém království vlastnil několik vesnic, obec Radnice u Rokycan i zámek v Suchomastech. Mohl si dovolit dát přestavit, obnovit a v říjnu 1726 vysvětit kostel sv. Mikuláše na Borku-Suchomastech. Jen Kupperwaldova smrt o dva roky později zabránila dalším plánům.

Avšak stačil ještě uskutečnit velkorysý záměr. Umožnit i nejtěžším zločincům - úkladným vrahům, lupičům a žhářům, i násilníkům a padělatelům peněz - smířit se před smrtí s Bohem.

Ve druhém desetiletí 18. století, na svých pozemcích před Šibeničním vrchem, dal na

místě starobylé malé kapličky postavit a na udržování i v r. 1720 finančně zajistit novou barokní kapli.

Stavební plány modlitebny se nedochovaly. Přibližný vzhled, včetně označení „Arme Sünder Capelle (Kaple ubohých hříšníků)“ však poskytuje ortogonální náčrt Prahy Josefa Daniela Hubera z r. 1769. Uvádí kresbu polygonální kaple s nárožní rustikou (nebo bosáží) a komolou jehlancovou střechou, vrcholící lucernou a cibulí.

Hrabě Kupperwald uvolnil i zvláštní fond, aby v den exekuce příslušníka katolické víry a navíc každý pátek od dubna až do října, byla v kapli sloužena mše za duše popravených. Zásluhou Kupperwalda a jeho dědiců, jakož i různých dárců - dnes bychom řekli sponzorů - podařilo se nejen udržet funkční chod svatyně, ale i rozmnožit její vnitřní vybavení. Od zvonku-umíráčku, přes oltář se sousoším ukřížování Krista, lampy, svícny, kříže, bohoslužebné náčiní, stříbrné nádoby a ornáty, až po řadu obrazů. Interiér kostelíka vyplňovaly sochy světců a kajících. Panny Marie, sv. Petra, Jana Evangelisty, Marie Magdaleny, Marnotratného syna, Publikána a sv. Dismase. Posledního právě proto, že kapli zasvětili jeho jménu.

Miroslav Čvančara VII /2006

Uzpomínka k 30. výročí úmrtí Přemysla Pittra

Historie Milíčova domu, ač to zní téměř absurdně, začíná v 1. světové válce. Na jejich frontách prožívá těžké roky jeden z deseti tisíců bezejmenných - Přemysl Pitter (*21. 6. 1895). Domů se vrací jako přesvědčený paciřista s pevným úmyslem sloužit Bohu, který jej ve válečné vřavě několikrát zachránil. Jak sloužit Bohu nevěděl, a proto si vybral své bližní, a to ty, kteří byli bezbranní, nejvíce zranitelní a proto pomoc nejvíce potřebovali: chudé, opuštěné až bezprizorní děti proletářského Žižkova.

Začátkem 20. let minulého století navštěvoval P. Pitter jako externí posluchač nedávno založenou Husovu bohosloveckou fakultu. Nejvíce jej zaujaly přednášky prof. Ferdinanda Hrejsy o historii české reformace. Vzorem pro celý život se mu stal Husův předchůdce Jan Milíč z Kroměříže, zejména pro svůj zájem o chudé a vydeděné ze společnosti.

S kruhem přátel zakládá P. Pitter v roce 1920 spolek, který s odkazem na Milíče z Kroměříže nazval Nový Jeruzalém. Spolek si dal mj. i úkol zřizovat útulky pro děti a mládež. Protože tehdejší legislativa zaručovala obecně prospěšným družstvům výhody a subvence, založili v

roce 1923 stavební bytové družstvo Milíčův dům. Oba spolky strádaly peníze na uskutečnění jejich záměru: vybudovat na dolním Žižkově dětský útulek - Milíčův dům.

V roce 1924 zakoupili na Žižkově na vrchu sv. Kříže pozemek. Projekt však nebyl schválen, protože Státní regulační komise požadovala, aby celý vrch Sv. Kříže byl určen pro veřejný sad. Několikaleté jednání s pražskou obcí skončilo až v roce 1931, kdy byla schválena výměna za pozemek, na kterém dnes stojí Milíčův dům.

Po uzavření vypsané soutěže bylo vypracování konečného projektu svěřeno architektu Ervínu Katonovi. Stavba měla stát kolem půl milionu Kč a stavební družstvo Milíčův dům mělo sebráno jen asi 100 000 Kč. V době vrcholící hospodářské krize a uprostřed stavebních příprav se Přemysl Pitter dozvěděl o lidumilovi Dr. Ing. Karlu Skorkovském, majiteli velké stavební firmy, který tehdy postavil pro nezaměstnané několik dělnických domků. Předpokládal, že bude mít tedy porozumění i pro

projekt dětského útulku.

Po vzájemném jednání navrhl K. Skorkovský, že Milíčův dům postaví ve dvou etapách: v roce 1933 přízemí a velký sál a o něco později dokončí stavbu do současné podoby. Chybějící finance sám doložil na velice nízký úrok.

V měsíčníku „Sbratření“, který P. Pitter vydával od roku 1924, otiskoval od poloviny roku 1932 až do ukončení stavby situační zprávy o postupu příprav a stavebních prací. Zemský úřad vydal 31. července 1933 konečné rozhodnutí a firma Skorkovský mohla začít stavět.

Po plných 15 letech od návratu z 1. světové války se stal Pittrův sen skutečností. V neděli 24. prosince 1933 byl slavnostně otevřen Milíčův dům.

Jedinečná a nenapodobitelná byla celková atmosféra v Milíčově domě. Byl to výborně fungující dům dětí, pečující o ně v pracovní dny po skončení školního vyučování. Děti vše dostávaly bezplatně a bylo jich až kolem 150 denně. Veškerá činnost Milíčova domu byla financována z darů přátel Přemysla Pittra. Z jeho nejbližších spolupracovníků v prvním období připomeňme alespoň manžele Annu a Josefa Rottovy, Annu Pohorskou, Švýcarku Olgu Fierzovou, Ferdinanda Krcha a Magdu Pilbauerovou...

Milíčův dům navštěvovala od roku 1943, ve svých 10 až 14 letech, žižkovská šolačka Olga Šplíchalová, která se v 60. letech min. století provdala za Václava Havla.

Do našich nejnovějších dějin se Milíčův dům zapsal i tím, že Přemysl Pitter s nejbližšími spolupracovníky pomáhali postupně protihitlerovským uprchlíkům z Německa, českým rodinám vyhnaným po Mnichovu z našeho pohraničí, po nacistické okupaci v letech 1939-1941 se starali o 106 židovských dětí (včetně několika desítek umístěných v ozdravovně v Mýtě u Rokycan) - ze všech se po válce vrátilo pouhých šest! V poválečném období byla z Milíčova domu řízena neopakovatelná záchranná akce „Zámky“ (Štůřín a okolí). Během ní v letech 1945-1947 prošlo čtyřmi ozdravovnými, spravovanými Přemyslem Pittrem na 800 dětí a mladých lidí, nejprve židovských, vracejících se z nacistických koncentračních táborů a za krátký čas i německých z československých internačních táborů.

Po nástupu komunistické totality byl Přemysl Pitter zbaven vedení Milíčova domu, zakázány mu v něm např. náboženské nedělní proslovy přátelům a rodičům dětí, byl z něho vystěhován a obviněn z nepřátelské činnosti. Pro hrozbu zatčení uprchl v srpnu 1951 přes východní Německo do západního Berlína a odtud do Velké Británie. Po čtvrt století pomáhal nezištně československým exulantům a emigrantům, především v SRN a v Rakousku.

Ještě za svého života byl vyznamenán vysokými vyznamenáními státu Izrael, Spolkové republiky Německo, byl jmenován čestným občanem města Zürichu a čestným doktorem jeho univerzity. Zemřel před třiceti lety - 15. 2. 1976 ve Švýcarsku. V roce 1991 byl vyznamenán řádem T.G.M. in memoriam.

Dr. Jan Štěpán

Jana Krejcarová - Černá (1928-1981)

Narodila se v roce 1928 jako jediné dítě arch. Jaromíra Krejcara a jeho manželky Mileny Jesenské. Než toto manželství ztroskotalo, bydlela rodina na Vinohradech ve Francouzské 4, v pěkném bytě, který architekt Krejcar projektoval pro „Jednotu soukromých úředníků“. V té době Janu vychovávala především chůva. Po rozpadu manželství odstěhovaly se obě ženy do vinohradských bytů, které jsou uvedeny v oddíle o Mileně Jesenské. V době vzrůstajícího nacismu staly se byty útočištěm německých a židovských uprchlíků. V okupované Praze začal vycházet ilegální protinacistický, primitivně rozmnožovaný časopis „V boj“, do něhož psala články i Milena, při čemž s distribucí jí pomáhala jedenáctiletá dcera Jana. Po zatčení Mileny Gestapem v listopadu 1939 a následným transportem do ženského koncentračního tábora Ravensbrück se dvanáctiletá Jana ujal dědeček, prof. Jesenský a staral se o ni., když Milena v koncentračním táboře zemřela.

Jana byla problémové dítě a tak ji dědeček také z časového zaneprázdnění svěřoval do soukromých dětských domovů, mj. do pensionu „Zátiší v Praze I., Hradební 9. Střídavě bydlela i u svého otce - arch. Krejcara na Národní třídě 18. Po smrti dědečka (1947) zdědila údajně milion, který však rozmařilým životem během jednoho roku promrhala. Devatenáctiletá Jana se provdala v roce 1947 za Pavla Fischla, který však brzy odešel do Izraele, takže Jana byla opět sama.

V roce 1950 provdala se podruhé za Milana Černého, s nímž měla tři děti a manžel přijal i čtvrté dítě, ačkoli věděl, že otcem není on. Ale i toto manželství ztroskotalo. O své čtyři děti se Jana příliš nestarala a tak jí byly odebrány a umístěny v různých dětských domovech. Jana vystrídala řadu zaměstnání, jako uklízečka,

průvodčí tramvaje, pomocnice v domácnosti. Pokoušela se, obdobně jako kdysi matka, o psaní povídek do časopisů. Vyšla jí i dvě knihy: „Nebyly to moje děti“ (sbírka krátkých povídek o dětských osudech) a „Hrdinství je povinné“ (příběh mladého muže na stavební brigádě).

O jejím třetím manželství, uzavřeném počátkem 60. let, nejsou žádné informace. Pouze to, že se v něm narodilo páté dítě. Po rozvodu byla Jana odsouzena na 1 rok pro špatnou péči o děti. Nic dalšího Jana nenapsala. Teprve v průběhu 60. let vznikla kniha „Adresát Milena Jesenská“ - vzpomínky na matku a na mládí, kterou v roce 1991 vydalo nakladatelství „Concordia“ (4000 výtisků).

Milena Jesenská byla v komunistickém režimu v nemilosti pro svůj otevřený odpor k Sovětskému svazu. První vydání této knihy proto vyšlo v zahraničí a vydal ho syn Jan - emigrant Jan Rudolf Černý v roce 1985 v němčině. České vydání doplnila doslovem Milenina spoluvězeňkyně MUDr. Nedvědová-Nejedlá, komunistka, která uznala, že Milena poznala nelidský systém dříve než ona. Již v Ravensbrücku vytkla vězeňskému lékaři dr. Treitovi, že nesprávným postupem zavinil smrt Mileny. Zúčastnila se jako svědkyně procesu s vedoucími tábora v roce 1946 v Hamburku; tribunál odsoudil všechny tyto válečné zločince včetně dr. Treiteho k trestu smrti.

Štíravou kritiku o Mileně a Janě uvedla ve svém článku redaktorka Lenka Bobíková; o Janě v závěru píše: „...fetovala, sbírala špačky na ulici. Provdala se čtyřikrát, měla pět dětí, které jí byly odebrány. Zemřela v triapadesáti při autonehodě.“

Tak skončila jediná dcera Mileny. Ale rod Jesenských po přeslici nevymřel, poněvadž zanechala pět potomků.

Prameny:

Jana Černá: Adresát Milena Jesenská

František Jesenský (1875–1947)

- narodil se v Radotíně (Třebotově). Absolvoval stavební průmyslovku v Praze. Jeho celoživotní kariéra byla na Zemském výboru. S přibývajícím věkem byl povyšován; začínal jako stavitelský asistent (1907), později stavitelský inspektor, bydlel v rodičů na Malé Straně v Říční ulici 539/2. Po sňatku s Marií Hoyerovou, která pocházela z Karlína, manželé žili v Praze II., Václavská ulice 1898/25. Zde se jim narodil první syn Jan (1904), který byl pokřtěn v podkalském kostele Nejsvětější Trojice. Mladší syn Jiří (1909) se narodil na Smíchově, Resslova (dnes Grafická) čp. 1096/11. V roce 1911 je uváděn na nové nedaleké adrese Malátova čp. 509/16, kde pak žili celý zbytek života. František zemřel v roce 1947, jeho manželka po roce 1948.

Na životní dráhu obou synů měl zřejmě vliv jejich strýc, proslulý zubní lékař prof. Jan Jesenský (1870-1947), oba se věnovali celý život péči o chrup.

Mudr. Jan Jesenský (1904–1942)

vystudoval lékařskou fakultu Univerzity Karlovy, promován byl 15. 9. 1932. Pracoval jako zubní lékař, později jako docent byl vedoucím protetikého oddělení. S manželkou – také odbornou zubní lékařkou Alžbětou Guttmannovou, pocházející z lékařské rodiny na východním Slovensku se oženil v roce 1930. Zařídili si byt i ordinaci v Praze I., čp. 355, Na Pernštýně 14, Skořepka 2.

Jiří Jesenský (1909–1942)

o pět let mladší, po příslušném vzdělání stal se zkušeným (atestovaným) zubním technikem, později vedoucím technické laboratoře České zubní techniky v Lipové ulici v Praze II. Byl vynikajícím sportovcem-šermířem, mistrem ČSR v šermu šavlí a později mistrem ve fleuretu. Zúčastnil se Letní olympiády 1936 v Berlíně. První manželství uzavřel v roce 1932 s Marií Pallyovou, pocházející z rodiny poštovního úředníka na Smíchově. Byla úřednicí, později se uvádí jako praktikanta a po rozvodu v roce 1935 jako domácí učitelka. Druhý sňatek uzavřel Jiří v roce 1936 se Žofií Vojtovou, rozv. Mužovou (puv. manželka operního pěvce-barytonisty Národního divadla Stanislava Muže – 1896-1955). Narodila se v Brně v roce 1903. „Budu to mít špatné prohlásil Jiří mezi přáteli, když se stal říšským protektorem Reinhard Heydrich, „porazil jsem ho v šermu na berlínské olympiádě a on mně to oplátí.“ Netušil, že tato obava, míněná spíš žertem, se tak brzy vyplní.

Oba bratři s manželkami poskytovali vydatnou pomoc parašutistům z Anglie a po atentátu na říšského protektora Reinharda Heydricha zásobovali atentátníky, kteří se ukrývali v kryptě kostela sv. Cyrila a Metoděje v Resslově ulici. Zradou člena výsadku Čurdy byl jejich úkryt odhalen a všichni atentátníci po hrdinném, ale marném boji byli zabiti nebo spáchali sebevraždu. V červenci 1942 byli oba bratři s manželkami zatčeni a vězněni v rakouském koncentračním táboře Mauthausen. Dne 24. října 1942, po krutém mučení byli oba bratři s manželkami popraveni. Týž den bylo popraveno více než 400 osob, které měly nějakou souvislost s atentátem nebo s Lidicemi. Němci s germánskou důsledností v „Okupačním vě-

zeňském spise“ z roku 1942 uvádějí, kolik osob v Mauthausenu ten rok nepřežilo: na „útek“ 639 vězňů, zřícením 2, sebevraždou oběšením 33, elektrickým proudem 134, po úrazu 5, popraveno bylo 562 osob obojího pohlaví; celkem ten rok skončilo smrtí 1375 vězňů.

Po docentu Janu Jesenském zůstal v bytě na Pernštýně malý psík, kterého se ujala rodina Kufnerova z téhož domu. Navštěvoval je často strýc prof. F. Jesenský, který opuštěného pejska hladil. Prof. Jesenský zemřel v roce 1947. V roce 1948 požádala matka popravených synů, která ještě žila na Smíchově, v ulici Na Václavce 44, o vrácení zabaveného auta. Podle evidenčních záznamů měl postupem času: Karel Werba z Kladna (1943), major František Hájek (1944), Gustav Brož (1947). Jak žádost dopadla, se nepodařilo zjistit.

V roce 1946 dala Univerzita Karlova podnět na jmenování docenta Jesenského profesorem. Prezident republiky svým rozhodnutím z 2. června 1948 jmenoval ho „mimořádným profesorem Univerzity Karlovy pro zubní lékařství in memoriam“ s platností od 1. května 1942.

Popravou těchto bezdětných bratří, resp. úmrtím jejich strýce profesora Jesenského v roce 1947, vyhasla po meči větev rodu Jesenských, jichž předek Franz Jesenský přišel na přelomu 18. a 19. století z Jesenice u Rakovníka na pražskou Malou Stranu.

Prameny: SÚA Chodov – různé dokumenty, policejní přihlášky, žádosti, adresáře.

AMP Prahy – matriky, konspirační archy, adresáře Prahy.

Archiv Univ. Karlovy: fascikly inv. čísel 494-496 – doklady o studiu přísl. rodu Jesenských

Literatura: Jaroslav Čvančara: „Heydrich“, podle níž byl vytvořen rozhlasový seriál pro stanici Praha 3 – Vltava, vysílaný na jaře roku 2005.

Závěr autora

Zejména pro Památník národního písemnictví zpracoval jsem řadu rodokmenů významných osobností, především z období našeho národního obrození.

Mým celoživotním zájmem byla a je genealogie. To, že jsem jako poslední práci zpracoval genealogii rodu Jesenských z Jesenice u Rakovníka přispělo, že jsem jako žižkovský patriot věděl, že přítelkyně Franze Kafky se narodila na Žižkově.

Když jsem zjistil, že matriky, deponované dříve v SOA Litoměřice, byly při reorganizaci předány do SOA Praha, dal jsem se před půldruhým rokem do práce. Nejdříve matriky v SOA Praha a pražské adresáře v AMP. Přitom jsem zjistil, že kromě spisovatelky Růženy Jesenské a Mileny Jesenské a jejího otce - významného stomatologa, patří sem i další osobnosti, které se zapsaly do dějin nebo vynikly jiným způsobem. Byla to např. Marie Foersterová, rozená Jesenská, mozaikářka, kteréžto umění „odkoulala“ od svého manžela akad. malíře Viktora Foerstera, prvního českého mozaikáře, nebo dva bratři, rovněž stomatologové, byli za zásobování atentátníků na Heydricha popraveni i se svými manželkami v Mauthausenu.

Prostudoval jsem špoustu knih v Národní knihovně, v Archivu Univerzity Karlovy a dalších. Zdržovalo mne zejména pátrání po pramenech, v nichž byly rozdílné informace, takže bylo nutné hledat další a další dokumenty a prameny. Zpracoval jsem předky Franze Jesenského, který z Jesenice u Rakovníka přišel na přelomu 18. a 19. století do Prahy. Jeho předky jsem vystopoval až do konce 17. století a potomky do doby nedávné.

Jsem rád, že při svém věku (87) podařilo se mi práci dokončit a chci poděkovat institucím a jejich pracovníkům, kteří mně ochotně vyhledávali podklady a dokumenty, které jsem potřeboval. Jsou to zejména tyto instituce:

Národní archiv (dříve SÚA), SOA Praha, AMP, Archiv Univerzity Karlovy, Archiv novin a časopisů v pražské Stromovce, Concordia, nakladatelství v Praze.

Josef BADA - Praha, AD 2005

Kaple Sv. Jana Nepomuckého na Reissmance

Reissmanka býval dvorec, jenž rozkládal se v těch místech, kde k nebesům vypíná svoji štíhlou věž kostel sv. Prokopa na Žižkově, a sice směrem od někdejší olšanské silnice ke kostelu sv. Kříže.

Rajsmanka bývala bezpochyby původně vinicí, jakýchž v okolí bývalo více.

Před pojmenováním Reissmanka (též Rajsmanka i jinak psáváno) dvorec slul „Worlowka“, také „U dubu“. Ještě Jirásek mluví o dvorci „U dubu“ na Žižkově, leč v letech čtyřicátých minulého (19.) století o dubu nebylo zde potuchy.

Usedlost Rajsmanka nazvána byla po měšťanu pražském Reismanovi (též Reissmann nebo Reismon z Riesenberka). Jeden z rodu toho padl v bitvě s Turky u Jageru r. 1596, jiný proti Švédům u Lipska r. 1642. Jiří Jan Reisman z Riesenberka (+1694) měl vedle domu »U boží sukně« v Praze i dvě veliké vinice a chmelnice na Žižkově, kde vznikla usedlost „Na Rajsmance“. Později Anna Dobšová, roz. Reismanová odkázala Reismanku záduší sv. Jindřicha v Praze, až ji koupil posléze Karel svob. pán Spens z Boodenu 7. června 1843 za 16 zl.

Na východě ohraničena byla „Rajsmanka“ od zdola se táhnoucí zdí vzhůru směrem ke kostelu sv. Kříže, při jejíž vnitřní straně dvorce byla mišpulová zahrádka a v ní kaple zasvěcená sv. Janu Nepomuckému. Milý byl pohled na kapličku tu s cibulovitou věžičkou pěkně členěnou.

S vízky té líbezně vyzváněl zvonek ráno, v poledne a večer až do r. 1858. Proč v roce tom milý jeho hlásek ztichl, jeho hlásek neznámo. Stejně tak odmlčelo se

i noční troubení ponocného na roh, který ještě před několika léty jsem viděl a značnou jeho tíhu potěžkával ve ville zvané „Lorencka“ při starobylém špýcharu bývalé Horní Sklenářky. Ten dosud tu stojí zasmušile: snad nad zkázou překrásných zahrad kolkolem Sklenářky druhdy se zelenajících.

V kapličce té odbývala se po celou dobu držení usedlosti rodinou Spens Boodenovou po celý oktáv sv. Jana Nepom. pobožnost; sem o dnech křížových zavítala i prosební procesí.

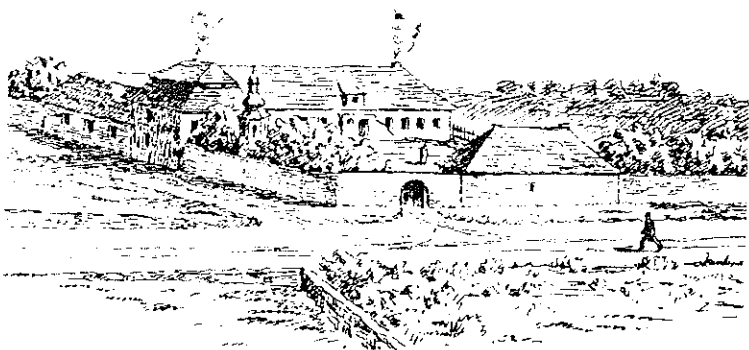
V kapli té byl křtěn r. 1844 vzácný muž dr. Jindřich Spens Booden, jenž propůjčil podepsanému autoru bohatý rukopisný materiál o Rajsmance k volnému použití.

Tu byla křtěna i jeho „milena sestríčka“ Marie.

Když rodina majitele Rajsmanky Karla svob. pána Karla Spens Boodena se množila, r. 1850 dal stavěti držitel dvorce novou obývací budovu. Kaplička v mišpulové zahrádce byla tím zrušena, ale na témže místě v nové budově byla zřízena nová kaple domácí.

V kapli nové r. 1852 byla křtěna „milena“ sestra dra Jindř. Spens Boodena, a r. 1855 nejmladší „mileny“ bratr Emil. Všichni již se odebrali na věčnost.

Posledně sloužila kaple nová nejsmutnějšímu aktu rodinnému. Z kaple

vyneseny byly ostatky otce dra Jindř. Spens Boodena, Karla svob. pána Spease z Boodenu, v říjnu r. 1869 na hřbitov olšanský (a odtud převezeny byly do rodinné hrobky Hemerky ze Stanmíru do Slaného).

V zápisníku svém z let studentských dr. Spens Booden načrtl starobylý dvorec Rajsmanku před zbořením i po přestavbě. Jeden z těchto vzácných pohledů ze starého Žižkova před zbořením i s kaplí reprodukuje.

Do nové kaple veškeré inventární předměty církevní i okrasné byly přeneseny ze staré kaple, i zvonek zavěšen byl na novou věžičku nad střechou domu vztyčenou.

V inventáři kaple se nacházely :

1. - Zvonek krásného zvuku 50 kg. těžký. Byl uchován 40 let na statku Hemerky ze Stanmíru ve Slaném. Choť jeho byla rozená baronka Spens-Boodenová na Stanově ve Slaném. R. 1911 daroval dr. K. sv. pán Spens Booden zvonek starému kostelíku sv. Víta v Soběslavě; prozatím uložen v městském tamním museu.

2. - Barokní socha Sv. Jana Nep. z lípového dřeva 1,5 m vysoká; na hrdle zavěšen na pentli kříž ze skleněných raut s kovovými okraji. Nyní se nalézá v domácí kapli ve zminěném dvorci stanovském ve Slaném.

3. - Mešní kámen z červeného mramoru se sv. ostatky, upevněný v dubovém rámečku.

4. - Čtyři postříbřené dřevěné ozdobné svícní oltářní, k tomu dva mosazné táce ozdobně tepané s mosaznými kratiknoty.

5. - Skleněný tácek se skleněnými konvičkami a mešní zvonek.

6. - Dvě kostelní klekátka.

7. - Soška Panny Marie, oděná vyšíváním pláštíkem, nyní v domácí kapli Hemerky ve Slaném.

8. - Cínová lampička na věčné světlo.

9. - Mešní kalich tvarů barokových, věnovaný chrámu sv. Prokopa na Žižkově.

10. - Dva vyšívané polštářky, antependium a tři sekretní tabulky.

11. - Stěny kaple byly ozdobeny třemi obrazy z konce XVII. stol. a sice byly to:

a) obraz P. Marie s Ježíškem, po zrušení kaple v majetku dra K. Spens Boodena,

b) obraz sv. Václava,

c) obraz sv. Jiří. Bohužel tento obraz nekusně přemalovaný je nyní v domácí kapli Hemerkovské ve Slaném.

R. 1834 majitel Rajsmanky odprodal část pozemků V. Lexovi, r. 1835-56 část manželům Lokajčkovým, r. 1869 jiný dílec pánům Helebrantovi a Holejšovskému, až dne 10. října 1871 zbytek i se dvorcem Em. Kittloví, měšťanu pražskému.

Osud dvorce i kaple zpečetěn, došlo ku zboření starobylého dvorce i kaple. Na památku tu zůstal kalich, jehož denně se používá při mši sv. na oltáři v kostele sv. Prokopa, kterýžto oltář stojí prý na témž místě, kde stávala kaple. Na noze kalicha vyryt je nápis: „Na památku drahých rodičů Br. ze Spens-Boodenu. Reissmanka 1841-1871. - 1904.“

Občas sem z blízkého Vítkova zalétne kos - snad jeden z dědiců zkazek dávných dob, kdy hojně tu hnízdívali - a usednuv na některém stromě u kostela, ve hvizdotu svém se táže, kde že jsou ty četné zahrady a vinice, jež vůkol Rajsmanky se rozkládaly, a v nich hojně gloriety, altánky se skleněnými zvonečky, jeskyňky, rybníčky, vodotrysky a šnekovny?

Z vděčnosti za péči, již věnovala rodina bývalých svob. pánů a držitelů dvorce Spens z Boodenů i kapli sv. Jana Nep. v jich usedlosti Reissmance, přinášíme fotografii její z r. 1867. Sedí: starý pán Karel svob. pán Sp. z B., Emil Sp. B., architekt, Marie Sp. z B., roz. Chlumská (+1878), nejdoleji Marie Hemerková ze Stanmíru. V druhé řadě stojí setník u myslivců Emanuel Sp. B., vedle Gabriela jako svobodná (+1883), dále Karel Sp. B., vrch. finanční rada (+1897), Marie provd. Hemerková, Dr. Jindřich Spens Booden a Karolína provd. Hemerková ze Stanmíru.

Podle Ekertova díla: „Posvátná místa kr. hl. města Prahy“, II., 514, napsal Karel Procházka - Památky žižkovské v Praze 1924

Uzrůst Žižkova od konce 18. století

Obyvatelstva sice od konce XVIII. stol. na viničních horách přibývalo, ale tak nepatrně, že ještě r. 1843 bylo na všech viničních horách kolem Prahy pouze 68 usedlostí (samot) se 169 obyvateli. R. 1848 hory viničné pozbyly posledních svých výsad a měly být připojeny k obcím sousedním. Příkladně však mužů, kteří nechťeli, aby viničné hory nadobro zahynuly, sloučeny byly r. 1849 guberniálním nařízením všechny usedlosti za branou Slepou, Žitnou, Koňskou Novou (bývalou Horskou) a Poříčskou v jednu obec katastrální, zvanou Vinohrad. Pak také již obyvatelstva větší měrou přibývalo, ač ještě r. 1863 bylo v žižkovské části Vinohrad toliko 58 čísel popisných, nazvaných podle bývalých vinic. Vedle výše jmenovaných připomenouti sluší Parukářku (nyní kapslovna), Miranku, Rožmitálku, Proutkovou Velkou a Malou, Komotovku kromě jiných. Pod mlýnem Bezovkou, kde byl hostinec výletní, tekla z rybníka potůček dolů ke Karlínu. V této části pod vrchem Žižkovem (v tzv. rokli).

Po r. 1863 začalo se stavět, zprvu bez plánu, později (r. 1865) pražský stavitel K. Hartig načrtl plán polohopisný k parcelování pozemků p. Stomeové, vlastnice vinic Velké a Malé Ševčíkové, a stavěl sám domy při silnici vídeňské čili jihlavské. První dům nazván byl U Jara Žižky z Trocnova. Podobně byly hned potom i jiné usedlosti parcelovány. R. 1866 bylo již v Žižkově 135, r. 1869 202 domy a 4336 obyvatel. Velký ruch stavební nastal po válce prusko-rakouské r. 1866, když Praha prohlášena byla za město otevřené a nebylo třeba při stavbě vydávati revers na případné zbourání domů v čas potřeby. R. 1875 bylo v Žižkově již 374 domů. Nové domy byly stavěny při silnici vídeňské k Ohradě, při cestě olšanské, pak u Libně. Olšany měly tehdy 19 čísel. Té doby byl Žižkov spojen ještě s nynějšími Královskými Vinohrady v obec zvanou úředně Vinohrady, ač již před tím tato část města v ústech lidu slula Žižkovem. Teprve r. 1875 výnosem zemského výboru obec vinohradská rozdělena na dvě: Vinohrady I. díl (Žižkov, také dolní Vinohrady) a Vinohrady II. díl (nynější Královské Vinohrady) a r. 1877 povoleny ministerstvem názvy Žižkov a Královské Vinohrady. R. 1881 byl Žižkov povýšen na město. V paměť této události posvěcena přístavba školní budovy na Komenského náměstí a zřízena opatrovna. Té doby již stará olšanská škola trojtřídní naprosto nestačila velikému počtu školních dětí, proto mnoho dětí žižkovských chodilo do škol pražských a karlínských. Obecní zastupitelstvo spojené obce vinohradské žádalo již v letech 70. zřízení školy v části žižkovské. R. 1872 otevřeny tedy dvě třídy smíšené v domě č. 190 jako pobočky školy olšanské. To arci nestačilo, a poněvadž nákladem na stavbu nové školní budovy nastaly nesnáze, občanstvo žižkovské postavilo r. 1873 novou školní budovu na akcie (školní budova na Komenského náměstí č. 400). To byl počátek mohutného rozvoje obecného školství v Žižkově. Brzo potom (r. 1876) obec žižkovská byla přinucena zřídit školu německou, pro niž postavena budova (č. 500). V Jeseniově ulici (r. 1878) R. 1878 byly zřízeny v Žižkově školy měšťanské. R. 1876 byl obcí zakoupen dům č. 100 na Prokopově náměstí a umístěn v něm městský úřad, později (r. 1880) i některé školní třídy, pro něž již nová budova na Komenského náměstí nestačila. Ta r. 1881 rozšířena byla novou přístavbou. R. 1881 zřízena byla v Žižkově též průmyslová škola pokračovací, r. 1885 vystavěna opět nová budova školní (č. 300) na Basilejském náměstí. R. 1887 obec žižkovská rozdělena na 3 obvody školní, r. 1888 postavena třetí školní budova v Cimburkově ul. č. 600, r. 1891 odděleny školy obecné od měšťanských, r. 1894 dostavěna byla čtvrtá školní budova (posud největší ze všech, nákladem skoro ¼ mil. zlatých) v Palackého ul. č. 800. R. 1894 zrušeno bylo vybírání školného. Všecky tyto rozsáhlé budovy však nestačily, i bylo nutno dílem najímati stále místnosti pro školy v domech soukromých, dílem přístavovati 3. patro (na budově č. 300) aneb adaptovati budovy obecní k účelům školním (dům č. 100, v němž po 10 let – od r. 1889 do r. 1899 – byl umístěn okresní soud a berní úřad. V té době zřízena byla také pokračovací škola kupecká.

Není divu, že tímto klopotným vzrůstem škol obecných a měšťanských jež vyžadovaly nákladů jdoucích do milionů (od r. 1869 do r. 1898 obec žižkovská vydala na školství 2,178.067 zl., od té doby do roku 1908 vydáno na školství úhrnem 2,750.892 K), vzrůstající město, které se mimo

to snažilo, aby bylo opatřeno všemi potřebnými úřady a institucemi (c. k. okr. Soud a berní úřad zřízeny byly r. 1889, t. r. vystavěna byla nová radnice, r. 1878 zakoupen byl vrch Žižkov a proměňován pak v park, r. 1889 zřízena elektrárna městská a město opatřeno světlem elektrickým, r. 1883 zavedena říční voda z vodárny vinohradské, dlážděny a upravovány značným nákladem ulice, náměstí, vystaven nový obecní dvůr atd.), bylo jaksi zdrženo v úmyslu, aby i vyššími školami bylo opatřeno. Přes to vše městské zastupitelstvo snažilo se opatřiti městu školy střední a odborné. Snaha ta stala se skutkem teprve r. 1897, kdy zřízena byla v Žižkově státní reálka, pro niž obec r. 1899 vystavěla nákladem skoro 700.000 K budovu na Sladkovského náměstí, po šesti letech pak (r. 1903) otevřeno bylo státní gymnasium, pro něž koupen a upraven byl značným nákladem dům ve Štítného ul. č. 520 a zároveň věnován stavební pozemek, na němž si stát vlastní budovu v nejbližší době postavil. Mezi tím nastala opět potřeba vystavěti novou školní budovu pro školy obecné v nově vzniklé části města při silnici vídeňské pod »kapslovnou«, i vystavěna na Pernštýnském nám. r. 1906 rozsáhlá budova školní (Č. 1100). Zbývá ještě opatřiti městu vyšší školy pro vzdělávání dívek a školy odborné a opatřiti útulek pro chudou školní mládež, což bylo úkolem let příštích.

Ottova encyklopedie obecných vědomostí, na CD-ROM – díl XXVII.
vydala Aion CS, s.r.o. ve spolupráci s AMD, v.o.s.

Jírovce a klíněnka jírovcová – Žižkov a kaštany

Žižkovské parky, dvorky a vnitrobloky vždycky zdobily mohutné stromy - kaštany, jak jsme jim my, kluci říkali, i když kaštanovník je úplně jiný strom. Toto jsou jírovce ale stejně jim mnozí i nadále budeme říkat kaštany, už jen pro ty jejich plody, ježaté, posléze praskající, ze kterých se vyloupnou krásně hnědé, lesklé kaštany! A je to tu znova!

Tyhle kaštany vždycky byly předmětem sbírání, ať už pro „výtvarné“ účely – pomocí sirek či špejlí z nich doma i ve škole vznikala různá zvířátka nebo i pro krmení zvířat živých. Ovšem nelze ani zapomenout na to, že občas bývaly i „střelivem“ do našich praků! Když začnou padat na zem, hned ten první, který uvidím, seberu do kapsy a dlouhou dobu ho pak nosím a jak si hřeji ruce v kapsách kabátu, hraji si s ním. Kaštany.... Pardon, jírovce! Jak krásně na jaře kvetou bílými, trošku narůžovělými latami specificky vonícího květů. A není úplnou vzácností, že si některý strom jarní kvetení připomene i na podzim tak jako jedinci na začátku Želivského ulice a hlavně na nám. Jiřího z Lobkovic. Tam byl strom, který tím byl pověstný. Skupinka historických jírovců roste na Olšanském náměstí, na místě bývalé hospodské zahrady. Joj, to musela být pohoda, s napěněným pullitířkem na zahrádce pod košatými stromy! Tohle nám současné zahrádky na chodnicích určitě nenahradí! Ale všechno se bohužel mění, mnohé zaniká a je naší přímo povinností

zachraňovat co se dá. O životním prostředí to platí dvojnásob a tyhle naše „kaštany“ už od devadesátých let volají o pomoc. O naší pomoc! Přiletěl na ně zálužný nepřítel, který jim ubírá síl v už i tak náročném boji o přežití v prostředí znečištěném plyny a prachem. Klíněnka jírovcová. Maličký motýlek, který se živí právě a jenom jejich listy. A tak zcela oprávněně Český svaz ochránců přírody Koniklec volá na pomoc jírovcům každého, kdo v dětství „chodíval na kaštany“, má tyhle stromy rád a záleží mu na prostředí ve kterém žijeme. Ale dost mého povídání, čtěme rady ČSOP Koniklec jak pomoc jírovcům proti klíněnce.

(PetrKall)

ČSOP Koniklec - Jak bojovat proti klíněnce jírovcové ve vnitroblocích.

Zelen v městě má řadu významných funkcí: zachovává stabilitu krajiny, chrání půdní fond a zadržuje vodu v krajině, zachycuje škodlivé látky z ovzduší a snižuje hlučnost. V neposlední řadě je to také funkce estetická a rekreační.

Stromy ve vnitroblocích tvoří její významnou součást. Vedle množství javorů a ovocných stromů zde bylo vysazeno i poměrně dost jírovců. Jejich listy v těchto dnech hnědnou a část dokonce už opadáva. Proč?

Na vině je drobný asi 4 mm dlouhý okrově hnědý motýlek – klíněnka jírovcová. Její 5 – 8

mm dlouhé světle žluté larvy napadají strukturu listu a vykousávají jeho vnitřní pletiva. V takto připraveném prostoru se zakuklí a brzy líhnou. V jednom roce vzniká několik generací, larvy poslední z nich přezimují. První generace napadá převážně spodní větve stromu, další postupují směrem nahoru.

Samotný škůdce zatím nezpůsobuje úhyn jírovců, ale následkem oslabení, které zapříčiňuje, jsou stromy napadány různými chorobami, které mohou způsobovat jejich odumření.

Výskyt klíněnky byl poprvé zaznamenán v roce 1984 v Makedonii, naše hranice překročila v roce 1993 a o 2 roky později byl zaznamenán její první kalamitní výskyt v Praze.

Jak tedy můžeme jírovcům pomoci? Existuje několik způsobů, jak chránit stromy proti klíněnce. Žádný z nich však není samostatně dostatečně účinný. Je tedy vhodné je kombinovat.

Asi nejznámějším a nejjednodušším způsobem je sběr spadaneho listí. Je to však potřeba dělat velice pečlivě (listí je potřeba odstranit i z těžko přístupných míst) a opakovaně, protože klíněnka spadane listí opouští a přezimuje v půdě. Lidé to buď mohou provádět sami, nebo

mohou pomoci alespoň tak, že umožní vstup do vnitrobloku pracovníkům ČSOP Koniklec (<http://csop.koniklec.cz>), kteří sběr zdarma provedou. V roce 2005 shrabali 491 pytlů listí napadeného škůdcem. Listí se plní do speciálních pytlů, které si lidé mohou vyzvednout např. na radnici Prahy 3.

Některé stromy jsou chráněny chemickým postřikem. Ve vnitroblocích to ale není úplně běžné, protože zde není primární funkcí vzhled stromů. Postřik navíc chrání pouze proti první generaci klíněnky.

Dalším ne nevýznamným způsobem ochrany jírovců je zlepšování jejich celkové kondice. Je poměrně logické, že jakýkoliv organismus, který je v dobré kondici, lépe odolává škodlivým vlivům, tedy i napadení škůdci. Jedním z hlavních problémů je nedostatek vláhy. Účinnější je stromy zalévat větším množstvím vody v delších intervalech, než častěji a málo. Dále jim prospívá kypření a přihnojování půdy.

Pokud byste rádi jírovcům pomohli, kontaktujte ČSOP Koniklec (<http://csop.koniklec.cz>, 777811428). Rádi Vám poskytneme další informace.

Oznámení

10 let vítáme měsíc září! Už 10 let se těšíme na žižkovské slavnosti hudby. Také letos se rozezní hudbou řada pozoruhodných zákoutí Žižkova. Představí se umělci v takových programech, které jsou úzce propojeny s lokalitou, ve které se koncertuje. Opět bude příležitost ke společenské prezentaci a osobnímu setkání. Nekonvenční žižkovský podzim Jiřího Hoška připravil svým návštěvníkům krásné umělecké zážitky, které sblíží svět duchovní i materiální v nově upravených sálech, kostelích, hřbitovech, v hotelích, ve školách, památnících, na věži, v divadle, atd...

Při tomto desetiletém jubileu děkujeme doc. Mgr. Jiřímu Hoškovi - mezi jiným i čestnému členu Klubu přátel Žižkova - za tuto velkou práci, která svou nadstandardní dramaturgií přispěla k rozvoji duchovních hodnot v současné společnosti žižkovských občanů.

Zahájení 14. září v 16 hod. - Lístky s programem výhradně v trafice proti hotelu Olšanka (el. 5, 9, 26, aut. 136.) Doproděj vstupenek vždy 1/2 hod. před začátkem.

Těšíme se na shledání při krásných zážitcích!

Upozorňujeme členy, že naše klubovna je i mimo přednášek otevřená každé úterý od 15 hod. Je možnost půjčování knížek s žižkovskou tematikou, možnost zahrát si na klavír, popovídat si s přáteli při šálku dobré kávy (jako doma), studovat archivní materiály, atd. Pobyt do večera je neomezený.

Žižkovské listy, občasník Klubu přátel Žižkova. ČÍSLO 31.
Sestavila Jiřina Polanecká. Redakčně upravila Ivana Jenišťová.
Grafická úprava Denisa Halašová. Pro vlastní potřebu vydal
v září 2006 KPŽ, Blahoslavova 2, 130 00 Praha 3, tel. 222 714 180

